

QUADERN.

UN PAÍS DE PARAULES

Buscar-se en la memòria

La primera novel·la de Maria Folch té una lectura de moltes capes

FRANCESC CALAFAT | 4 MAR 2015 - 18:54 CET

Archivado en: [Literatura catalana](#) [Novela](#) [Narrativa](#) [Literatura](#) [Cultura](#)

Les guerres acaben. És cert, però no per a tots, si més no en alguns punts els efectes continuen. Milions de persones tingueren aquesta experiència al final de la Segona Guerra Mundial. Tocaren el cel amb l'armistici, però tot seguit s'adonaren que el malson encara no tenia fi: esdevingueren exiliats, transterrats, desplaçats, pròfugs. Europa, el món, era un mapa on canviaven les fronteres, no sols les físiques, sinó també les mentals, i siga on siga on els tocava viure, moltes persones es trobaren en la banda equivocada. Tot un ventall de situacions i desgavells que tatuaren les neurones de milers de persones, com ara els italians d'Ístria, bona part de la qual va pertànyer a partir del 1947 a l'antiga Iugoslàvia. Per aquest motiu molts istrians volgueren tornar a la seua estimada pàtria i es trobaren amb el fet que ningú els esperava. Acabaren residint, si més no durant un temps, en camps de refugiats o entre el cartró pedra de les escenografies mussolinianes de Cinecittà.

Aquests fets històrics, poc i mal coneguts, són el punt d'arrancada de *Després vénen els anys*, de Maria Folch, la seua primera novel·la, però que no ho sembla gens per la solidesa narrativa i la potència de la història que hi narra. L'autora, nascuda a Castelló de la Plana i historiadora de formació, ha viscut molts anys a Itàlia i ara treballa a Ginebra. Potser interessen ben poc aquestes dades, però ajuden a comprendre i a fer versemblant allò que conta sobre els fets, les ciutats i les atmosferes que hi detalla.

La novel·la inclou moltes més arestes, espais i temps del que hem dit adés. Allò només és el misto que encén la metxa d'una ficció amb diversos fronts, que aporten al llibre tot un seguit d'angles i matisos que fan de la novel·la una lectura de moltes capes, que no només parla del passat, sinó també del present, dels dobles de la memòria que ajuden a entreveure el que som, el món que ens ha presidit i el que ara trepitgem, i que la "història" és fecunda amb les vivències i les visions personals, més enllà del document considerat històric. La història no és mai un expedient tancat, és un procés obert, que pot ser reescrit o il·luminat amb testimonis oblidats o aproximacions inesperades.

No sé si "tots els homes, per naturalesa, volen saber", com diu Aristòtil, però en el cas de Blanca Lleó sí que ho és: viu obsedida per anar més enllà del que escolta, de lligar caps solts i estirar el fil per tal de comprendre les vivències dels testimonis que escolta. Per a preparar un documental històric, Blanca ha d'anar a l'Alguer amb l'objectiu d'entrevistar italians que es van sentir obligats a fugir d'Ístria quan va passar a formar part de Iugoslàvia, d'un nou estat d'orientació comunista, i conèixer de primera mà les peripècies que visqueren els testimonis encara vius fins a arribar a Fertília, una ciutat fantasma d'origen feixista, que va ser ocupada pels refugiats. Un món fascinant per a la protagonista, perquè descobreix uns fets silenciats. La investigació pren un tomb inesperat quan Michele, un dels entrevistats, poc inclinat a parlar, es transfigura quan s'assabenta que ella és de Castelló de la Plana i canvia d'actitud, ja que va estar ingressat el 1938 a l'Hospital de les Brigades Internacionals instal·lat a Benicàssim. Des d'aleshores Michele abandona la fredor i esdevé un home cordial i minucios en la recuperació d'uns records profundament vius que mai no contà i els reviu per a una estranya. Per què un home gran manté tan present uns mesos passats a terres de Castelló, es pregunta Blanca i el lector. La resposta és el nus de la novel·la. Michele és converteix en el protagonista absolut, però ella no serà de cap de les maneres un personatge passiu. Blanca s'implica en la reconstrucció del passat, ja que com a historiadora coneix l'evolució de la guerra a Castelló i l'arribada de les forces franquistes.

Progressivament el lector és transportat a nous horitzons: d'un pedaç de la història d'Itàlia passem a les Brigades Internacionals, a la lluita contra el feixisme, la Guerra d'Espanya, la Segona Guerra Mundial, la resistència a França i al nord d'Itàlia. El retorn a la seua terra, l'èxode i la recerca, i

l'aclimatació en un nou territori, en una altra cultura, en una altra llengua, en tot un altre món, malgrat que forme part d'Itàlia.

D'alguna manera, Michele i Blanca són dues cares d'un periple semblant: ell representa la vivència traumàtica del desplaçament continu, marcat per les guerres que trasbalsaren Europa, i ella, la part amable i vital, perquè viu els canvis de llocs, de cultura i llengua guiats per motius personals, sense oblidar la quota d'atzar que hi puga haver. Des d'aquesta perspectiva, la novel·la és també una dissecció de la memòria personal i col·lectiva, dels mecanismes i els factors que hi participen. Això és veu en els dos personatges, però sobretot en Blanca, que reviu el passat —el viscut i l'estudiat— de la seua ciutat com una manera de trobar-se a ella mateixa i de trobar el món que l'ajuda a ser com és. Un rerefons vital que s'esvaeix progressivament per l'allunyament i els canvis de tota mena que transformen la seua ciutat, Castelló de la Plana, i la seua pròpia trajectòria vital. En la construcció de la memòria l'autora preveu altres aspectes, com les mirades personals o creatives i els buits i els desconeixements, perquè fins a cert punt, disculpeu la comparació, el llibre ens diu, si fa no fa, que la memòria és com un formatge *gruyère*: ens podem fer una idea més o menys general d'un fet o d'un temps, però sempre topem amb grutes i laberints que mai no es podran descobrir o completar.

*Progressivament
el lector és
transportat a
nous
horitzons"*

Un dels encerts del llibre és que la fabulació es teixeix des de tres prismes: un de personal estrictament, la correspondència que la protagonista manté amb un amic historiador de la seua ciutat, un narrador molt pròxim que ens acosta a l'espai vital i mental, ara de Michele ara de Blanca, i un tercer bloc format per articles que aporten informació i distintes mirades sobre els fets històrics. Ens hem centrat, sobretot, en els aspectes més rellevants, però no hauríem d'oblidar els espais (Castelló de la Plana, Roma, l'Alguer, Pola a Ístria...) que la sustenten amb els seus lligams i els seus contrastos.

Maria Folch ens descobreix tota una parcel·la de la història d'Europa amb *Després vénen els anys*, però el que és més rellevant és que, si això és així, és perquè la història s'encarna en uns personatges proteics, de projecció llarga i que exemplifiquen vies diverses de bastir i de gestionar la memòria i la identitat personal. I és conduïda amb destresa narrativa que aconsegueix fer créixer l'atenció del lector a mesura que avança la trama. Una novel·la de gran interès, que té l'atractiu afegit d'oferir una mirada literària de Castelló de la Plana de bona graduació, d'una força que aquest lector fins ara no havia trobat.